

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԻՍԿԱՆՂԱՐՅԱՆԻ «ՀՈՒՇԵՐ ՀԻՆ ԵՐԵՎԱՆԻՑ» ՔԱՆԴԱԿԱՇԱՐԸ

ՆԱՐԵ ՆԱԴԱՐՅԱՆ

Խաչատուր Իսկանդարյանի արվեստը շատ ընդգրկուն է՝ բազմակերպ, բազմապլանային, դասական ու արդիական արվեստի անհատական ընկալումներով: Նրա մեջ միաժամանակ ապրում էր մի քանի արվեստագետ. նա զբաղվում էր քանդակ, գեղանկար, գրաֆիկա եռամասնությամբ, որոնցից ամեն մեկը յուրովի ուշագրավ և մեծանշանակ է: Նա սքանչելի պարզությամբ է քանդակում մարդկային հոգու խորությունը: Իր հերոսների հանդեպ տածած սերը, մարդկային բնավորությունների ու կյանքի երևույթների մեջ ներթափանցելու և կյանքի մասին ոգևորությամբ խոսելու ցանկությունն օգնում են, որպեսզի Խաչատուր Իսկանդարյանը հրաժարվի մինչ այդ ժանրային քանդակագործության մեջ հաճախ կիրառվող կերպարի նկարագրական մակերեսային լուծումից, պատմողական մոնոտոն բնույթից: Խաչատուր Իսկանդարյանի կերտած գաղափարներն օտարված գաղափարներ չեն, ոչ էլ առասպելացված: Դրանք, կարծես, կյանքի ընթացքից պատահաբար անջատված, քանդակագործի հուշերում տպավորված և նրա ձեռքով անմիջապես ստեղծված իրական հերոսների պատկերներ լինեն, որոնք զբոսնում են հանրային պարտեզներում ու պուրակներում, զրուցում են, դանակ-մկրատ սրում, լրագիր կարդում, նվագում, կոշիկ մաքրում, ջուր վաճառում... «Մինուտչիկ Ալեքսանը», «Ծաղկավաճառը», «Դանակ-մկրատ սրողը», «Թուֆ թափ տվողները», «Ջրավաճառ Զատիկը», «Երվանդի ֆայտոնը», «Թերթի կրպակը», «Երաժիշտները», «Լարա-խաղացը», «Ներկարարը», այդ ամենի վառ ապացույցն են: Այս աշխատանքները «Հուշեր հին Երևանից» շարքի լավագույն օրինակներից են: Հայ քանդակագործներից Իսկանդարյանը, թերևս, միակն է, ով ստեղծել է հին Երևանին նվիրված մանրաքանդակների շարք:

Աշխատանքները միաֆիգուր և բազմաֆիգուր արձանիկներ են, ժանրային կոմպոզիցիաներ, կենցաղային տեսարաններ՝ հումորով համեմված: Իր «Հուշեր հին Երևանից» շարքի մասին նա ասում է. «Աստաֆյանով ման էի գալիս, փոքր տղա էի, էս բոլորը լցվեցին հուշապարկս, և ուզեցի անմահացնել: Կոմպոզիցիաների վերածեցի: Ուրախ եմ, որ դրանք դարձան բրոնզածույլ: Իմն

են: Եվ ինձ ոչ ոք չի կարող կրկնօրինակել, իսկույն կիմացվի»¹: Իսկանդարյանը նաև «Հուշեր հին Երևանից» շարքի մասին խոսելիս նշում է հետևյալը. «Ինձ հարցնում են հաճախ: Ինչո՞ւ եմ ես ստեղծում հին Երևանցու քանդակաշարը, իսկ ես պատասխանում եմ, որ նրանց կերպարներով եմ հիշում իմ երիտասարդության քաղաքը»²:

Խաչատուր Իսկանդարյանի խոսքերն ավելի շոշափելի դարձնելու համար ներկայացնենք «Հուշեր հին Երևանից» շարքում ընդգրկված մի քանի քանդակներ, որոնցից է, օրինակ, «Մինուտչիկ Ալեքսան»-ը (ըրոնգ, 1980): Նրան նկարագրելիս Իսկանդարյանը նշում է, որ Մինուտչիկ Ալեքսանը «աղբար» էր, նորեկ հայ: Բարբառով էր խոսում և լուսանկարելիս ասում էր. «Քիչ մը սպասեք, քիչ մը սպասեք», և հետո միայն նկարում էր³: Նա առանձնահատուկ վերաբերմունք ուներ լուսանկարիչների հանդեպ. քաղաքի բուլվարներում զբոսնելիս ներշնչվել էր լուսանկարիչների կերպարներով, քանի որ նրանց ֆոտոխցիկի միջոցով արտացոլվում էր մեր ժամանակի Երևանն իր գողտրիկ անկյուններով:

Աշխատանքում քանդակված է երեք կերպար, և այստեղ հետաքրքիրն այն է, որ ուշադրության կենտրոնում ոչ միայն գլխավոր հերոսն է՝ Մինուտչիկ Ալեքսանը (ըստ երևույթին, Մինուտչիկ Ալեքսան էին անվանում իր՝ «Քիչ մը սպասեք...» արտահայտության համար, որը համազոր է ռուսերեն «минута» բառին. այստեղից էլ Մինուտչիկ անվանումը), այլ նաև լուսանկարվողները, որոնց մոտ մի փոքր կաշկանդվածություն է նկատվում եռոտանի ֆոտոխցիկից: Մինուտչիկ Ալեքսանի կերպարն ստեղծելիս քանդակագործը կարծես լցված է եղել հարազատության զգացումով, քանի որ նրա կերպարը բավականին անկաշկանդ շարժումնով է լուծված: Կարծում ենք, այդ ամենն այն բանի արդյունքն է, որ Իսկանդարյանն ուներ Մինուտչիկ Ալեքսանի արհեստանոցում արված ընտանեկան լուսանկար, որտեղ ինքը փոքր էր՝ հազիվ ութ տարեկան, բայց, փաստորեն, փոքրիկի հուշերում պահպանվել էր Մինուտչիկ Ալեքսանի վառ կերպարը: Քանդակում ծեփը մոտենում է իմպրեսիոնիստ

¹ Տե՛ս **Մկրտչյան Շ.**, Տաղանդը չի ծերանում.../ «Երևան 7 օր», Երևան, 2004, 11-14 սեպտեմբերի, էջ 6:

² **Իսկանդարյան Խ.**, Պատգամ, Երևան, 2014, էջ 11:

³ Տե՛ս **Քաղդազյուրյան Մ.**, «Տնավարի» զրույց հին Երևանի մասին/ «Ժամանակ», Երևան, 2007, 25 հոկտեմբեր, էջ 7:

քանդակագործների կիրառած, այսպես կոչված «երփնագրային ծեփվածքին»: Ստեղծագործությունը զերծ է դասական կոմպոզիցիայի համար կիրառվող հատուկ շրջափակ հավաքվածությունից, սեղմ ու պարփակ լուծումից: Այն ստեղծված է կոմպոզիցիոն-տարածական ազատ դասավորությամբ, գեղարվեստական կերպարների խարակտերային՝ սուր ու սրամիտ բնութագրերով: Հեղինակը կարողացել է իրապաշտական եղանակներով կերպավորել Մինուսիկ Ալեքսանին և լուսանկարվողներին: Հետաքրքիր է այն հանգամանքը, որ թեև Իսկանդարյանն ուներ մի շարք հաջողված դիմաքանդակներ, այնուամենայնիվ, աշխատանքում խուսափել է միտքը դեմքի օգնությամբ տեղ հասցնելուց: Հեղինակը Մինուսիկ Ալեքսանի և լուսանկարվողների հոգեվիճակները պատկերել է պլաստիկ հնարներով, ծավալների ու գծերի լեզվով:

Հաջորդ մանրաքանդակը կոչվում է «Լուպազ» (բրոնզ, 1977): Իսկանդարյանն իր այս հերոսին նկարագրելիս նշում է. «Լուպազը տեսուչի նման մի բան էր: Նա Ղանթարի բազարբաշին էր, որը տնօրենի պես պաշտոն էր: Շատ լուպազ մարդ էր՝ բարձրահասակ, երկար սապոգներով: Շուկայի տնօրենը օրվա մեջ մի քանի անգամ անվճար մաքրել էր տալիս իր փայլուն սապոգները: Թույլ չէր տալիս, որ կեսօրից հետո ձուկ վաճառեն, թե՛ հնացել է, որ երեկոյան տանի տուն: «Լուպազ»՝ ասում էի մտքումս: Այսօր էլ նա իմ հիշողության մեջ է իր հագուկապով, կեպին միշտ գլխին և փայլեցրած սապոգներով»⁴:

Հետաքրքրություն ցուցաբերելով իմպրեսիոնիստական ուղղության հանդեպ՝ Իսկանդարյանը, սակայն, այս աշխատանքում կիրառում է պատկերավորման իր հասկացությանը համապատասխանող այն սկզբունքը, որն աչքի է ընկնում որոշակիությամբ: Աշխատելով իր հիշողությամբ՝ նա զարմանալիորեն ճշգրիտ գտել է այն հորինվածքային սխեման և պլաստիկ լուծումը, որը պայմանավորված է բնորդի խառնվածքով: Աշխատանքն աչքի է ընկնում կոմպոզիցիոն սուղ միջոցներով ու հնարներով. քանդակում տիրոջ կերպարով հանդես եկող «Լուպազը» ունի ծիգ կեցվածք, ձեռքերը կոնքին է դրել, աջ ոտքը վեր է բարձրացրել, գլուխը հակված չէ դեպի կոշիկ մաքրողը, թվում է, թե մտքով օտարված է հեռուներում, բայց միևնույն ժամանակ հետևում է կոշիկ մաքրողի աշխատանքին: Քանդակագործը կարողացել է շատ սուր հակադրությամբ ցույց տալ այն իրականությունը, որը, երևի թե, միշտ առկա կլինի. այս քանդակում դա ուժեղի և թույլի, տվյալ դեպքում՝ լուպազի և կոշիկ մաքրողի հակադրությունն է: Աշխատանքում պատկերված «Լուպազը», իսկապես,

⁴ Իսկանդարյան Ի., Պատգամ, էջ 10:

չափազանց հանդուգն կերպարանք ունի: Խաչատուր Իսկանդարյանը կարողացել է պատկերել մի կերպար, որն ունի հոգեբանական որոշ խորություն, խարակտերային-տիպական գծեր, թեև թվում է, որ արտաքինը գերակշռում է ներքինի համեմատությամբ, բայց լուպազի կերպարում կան որոշակի և անհատական գծեր: Քանդակագործը ստեղծել է ավարտուն, կուռ, կոմպոզիցիոն տեսակետից կառուցիկ, հավաք ու կշռադատված հորինվածք:

Խաչատուր Իսկանդարյանի «Հուշեր հին Երևանից» շարքի մեջ է մտնում նաև «Ծաղկավաճառը» (բրոնզ, 1983): Նա հին Երևանի հայտնի կերպարներից էր և, անշուշտ, անբաժանելի էր քաղաքի դիմագծից: Նրան Իսկանդարյանը քանդակել է մի փոքր կռացած կեցվածքով, նիհար կառուցվածքով, լայն թևքերով: Դասական քանդակին բնորոշ պլաստիկական ներդաշնակ ձևերն օժտվել են գրեթե իմպրեսիոնիստական թարմությամբ: Խաչատուր Իսկանդարյանի կերտած ծաղկավաճառը (հավանաբար նա Կարաբալան էր) առևտրական չէր, այլ այն մարդն էր, ով ծաղիկ էր առաջարկում իր սրտի ջերմությամբ, խոսք ու զրույցով: Քանդակում պատկերված ծաղկավաճառն իր ձախ ձեռքում պահում է ծաղկեփնջերով լի զամբյուղը, իսկ աջով առաջ է պարզում ծաղիկը: Այս մանրաքանդակում հեղինակի ուշադրության կենտրոնում են ոչ միայն ծաղկավաճառը, այլ նաև այն երկու արտիստիկ կանանց կերպարները, որոնց ծաղկավաճառը ծաղիկ է պարզել: Այդ կանանցից մեկը, ում Կարաբալան վարդ է նվիրում, ըստ երևույթին, Արուս Ոսկանյանն է: Նման մտածողության արդյունք է այն հանգամանքը, որ Կարաբալան հաճախ է կարմիր վարդ նվիրել ամեն օր թատրոնից Աբովյան փողոցով ոտքով տուն վերադարձող Հայաստանի ժողովրդական դերասանուհուն, ում նա սիրում էր խենթի պես: Եվ Իսկանդարյանն իր այս մանրաքանդակում չէր կարող շրջանցել այս խենթ սիրահարի ռոմանտիկ պատմությունը: Աշխատանքում նկատվում է զգացմունքների զուսպ, բայց կենդանի դրսևորում: Ծաղկավաճառի և կանանց կերպարներն աչքի են ընկնում ուրվագծային սահուն դիթմով, գեղարվեստական կերպարի սուբյեկտիվորեն սրված՝ «ոգետեսական» մեկնաբանությամբ: Օգտագործելով իր մտահղացմանը համապատասխանող նյութ՝ բրոնզ, որն օժտված է լույսի անդադարձման ընդունակությամբ, քանդակագործը կարողացել է աշխատանքին տալ ուրվագծերի հստակություն:

Իսկանդարյանը յուրաքանչյուր քանդակի համար որոնում է կոմպոզիցիոն և պլաստիկական ներդաշնակ ձևեր՝ պայմանավորված բնորդի խառնվածքով: Այդ սկզբունքի կիրառման ցայտուն օրինակներից է «Դանակ-մկրատ սրողները» (բրոնզ, 1984): Խոսելով դանակ-մկրատ սրողների մասին՝ Իսկան-

դարյանը հիշում է, որ նրանք անցնում էին փողոցից փողոց, բակից բակ ու կանչում՝ «դանակ-մկրատ սրե՛մ»...

Այդ մարդիկ նրան պարթևահասակ էին թվում. հուժկու, որ կարողանում էին իրենց ուսերին առնել պտտվող անիվով ծանր սարքը, գալ, հասնել մինչև իրենց դուռը և սրել խոհանոցային դանակները հին ծանոթի պես: Նրանք զրուցասեր էին, սպասված ու սիրված մարդիկ մեր քաղաքում⁵: Նրանց կերպարներում Իսկանդարյանը դրոշմել է ջերմություն, համբերատարություն և իրենց գործի նկատմամբ վարպետություն: Քանդակում Իսկանդարյանը ներկայացրել է երկու կերպար. որոնցից մեկը, հավանաբար, վարպետն է, իսկ մյուսը՝ աշակերտը: Մանրաքանդակում վարպետը կարծես պատկերված լինի սևեռուն հայացքով, որը ուշիուշով հետևում է իր աշակերտի աշխատանքին՝ պատրաստ նրան ճիշտ ուղղություն ցույց տալու: Հետաքրքիրն այն է, որ թեև մենք նշում ենք, որ վարպետն ունի սևեռուն հայացք, բայց աչքերը հստակ հաղորդված չեն: Այստեղ նման տպավորություն է թողնում կերպարի հայացքին ենթարկված գլխի մի փոքր թեքվածքը: Հեղինակն ուշադրությունը կենտրոնացրել է կերպարների բնութագրական շարժումներին, ֆիզիկական ու հոգեկան հաճախ գրեթե անտեսանելի կապին:

Հաճելի տպավորություն է թողնում ուրախությամբ համակված թուփ թափ տվողների քանդակը (բրոնզ, 1986): Իսկանդարյանի հուշերում թուփ թափ տալու օրը Երևանում տոն էր, և դա է պատճառը, որ նրա քանդակում իսկապես մեծ տոն է պատկերված: Այս առիթով Իսկանդարյանը նշում է. «Թուփը կարծես Երևանի ծաղիկը լիներ: Ամեն բակում թթենի կար և տարբեր գույնի էին լինում՝ սև, սպիտակ, կարմիր: Թուփը որ հասնում էր, մեկը բարձրանում էր ծառը, մյուսներն էլ չարսավը պահում էին, թուփը թափ էին տալիս, միասին ուտում: Երևանցու համար թթենին ուրիշ հմայք ուներ: Սպասում էին թթի հասնելուն, որ հարևաններով հավաքվեին, թափ տային, միասին վայելեին քաղցր թուփը»⁶: Վերոնշյալ խոսքերից պարզ է դառնում, որ Իսկանդարյանը պետք է անդրադառնար այս կարևոր «տոնին» ևս: Եվ դա է պատճառը, որ նա քանդակում ներկայացրել է մի իրադարձություն, որը լի է տոնին բնորոշ ուրախությամբ, իրարանցումով ու ջերմությամբ: Քանդակում գլխավոր հերոսը կարծես ծառը լինի, որի շուրջը հավաքվել են մարդիկ: Կերպարները բավական հետաքրքիր լուծումներ են ստացել, քանի որ թվում է, թե պար են գալիս ծառի

⁵ Տե՛ս նույն տեղում, էջ 21:

⁶ **Քաղդագյողյան Մ.**, «Տնավարի» գրույց հին Երևանի մասին, էջ 7:

շուրջը, բայց միևնույն ժամանակ նրանք կարծես անշարժացած լինեն՝ հայացքներն ուղղած դեպի թթենին ու այն տղան, որը ջանասիրաբար փորձում է ճիշտ թափահարել թթենու ճյուղերը, որպեսզի բերքն առատորեն լցվի սավանի մեջ: Կենսաթրթիռ է այս քանդակախումբը, հարուստ տրամադրությամբ, պատկերվող, միջավայրի բներանգով: Այն կարծես հարևանների համերաշխ կյանքի մի բնորոշ դիպված լինի, դիտված շարժման մեջ, բնական միջավայրում, տիպաժների բազմազան արտահայտություններով, բայց և պատմողական ասպեկտով:

Խաչատուր Իսկանդարյանի «Հուշեր հին Երևանից» շարքի մեջ է ընդգրկված նաև «Երաժիշտները» (բրոնզ, 2008) քանդակը: Պատմելով իր կերտած երաժիշտների մասին՝ նա ասում է. «Պատանությանս տարիներից մինչ այսօր հիշողությանս մեջ են Երևանի Անգլիական այգու կիրակիները: Այդպես էր կոչվում Սունդուկյանի անվան թատրոնի հարակից այգին, որը, ասում էին, իր ճեմուղիներով անգլիական դրոշի նմանություն ուներ: Այդ տարիներին ամեն կիրակի երևանցիները տոնականորեն էին տրամադրվում: Օրն անցկացնում էին քաղաքային այգիներում: Ես սիրում էի հաճախել Անգլիական այգի, որտեղ փայտաշեն էստրադա կար: Բեմահարթակին նվագում էր զինվորական նվագախումբը: Իսկ այգու մյուս ծայրին նվագաժուների նստարանն էր: Աշուղներն էին այնտեղ նստում, ժողովուրդը հավաքվում էր նրանց շուրջը, ունկնդրում երգն ու գրույցը: Այսպես բովանդակվում էր աշխատողի կիրակին, մինչև օրն իրիկնանում էր: 2008թ. ես քանդակեցի աշուղների այն եռյակին, ովքեր իրենց երգերով գրավում էին մարդկանց: Մտածել եմ այն տեղադրել Անգլիական այգում: Կրկին կհնչեն ժողովրդական երգն ու նվագը: Իհարկե, տեղադրված ռադիոսարքերի միջոցով ձայնագրություն կլսենք»⁷: Անցնելով քանդակախմբի վերլուծությանը՝ նկատում ենք, որ քանդակված երաժիշտներն իրենց գործի նվիրյալներն են: Այս քանդակում Իսկանդարյանը կարողացել է իրենց գործի մեջ վարպետացած կերպարների պատկերել: Հետաքրքիր է, որ երաժիշտներն ունեն դեմքի մանրակրկիտ մշակում, քանի որ վերը նշված ոչ մի քանդակում դեմքերը չունեին մանրակրկիտ մշակումներ, և դրա պատճառը ոչ թե քանդակագործի ոչ լուրջ կամ հպանցիկ վերաբերմունքն էր իր աշխատանքներին, որտեղ թեման մնում էր չբացահայտված, այլ այդպիսով նա ձգտում էր հասնել իմպրեսիոնիստական առավել թաքն ու կենդանի տպավորության: Իսկ այս քանդակախմբում դեմքերի մանրակրկիտ մշակումը կարծես

⁷ Իսկանդարյան Խ., Պատգամ, էջ 25:

շեշտում է երաժիշտների հաստատուն տեղն ու դերը հասարակության կյանքում: Աշխատանքում քանդակագործը ամեն մեկի դեմքի ու դիրքի մեջ բնավորության յուրահատուկ գծեր է նշմարել: Այսպիսով, «Երաժիշտները» քանդակախմբում նկատում ենք, որ Իսկանդարյանին չի գոհացնում մանրացված ձևը, նա պահանջ է զգում ավելի ավարտված պատկերման, նոր խնդիրներ են առաջանում՝ հասնել մոնումենտալ ձևի, հակիրճախոս լինել: Իսկանդարյանն առաջին անգամ է դնում հակիրճության պահանջը: Սա վարպետի համար մի նոր փորձ էր՝ հասնելու էլ ավելի խոր ու վճռական ընդհանրացման, մոնումենտալ ու դեկորատիվ ձևին տիրանալու համար:

Հանդիսականի վրա հետաքրքիր տպավորություն է թողնում նաև «Թերթի կրպակը» (բրոնզ, 2008) քանդակը: Իսկանդարյանի հուշերում թերթի կրպակները կարևոր դեր են ունեցել մեր կյանքում: Նա գրում է. «Հիշում եմ Երևանի կրպակները, որտեղ թերթ էին վաճառում: Քաղաքում ընդամենը 3-4 թերթի կրպակ կար: Իմ քանդակած թերթի կրպակը Թարխանովսկի (Գնունի) և Աստաֆյան փողոցների հատման անկյունում էր գտնվում: Պատերին հայտարարություններ էին կպցնում: Ես ու հայրիկս էլ կրպակից էինք թերթ գնում: Հերթ էինք կանգնում: Նոր եկողը հարցնում էր. «Վերջն ո՞վ է»: Մեծ հայրենականի տարիներին հաղթական լուրերի սպասող մեր քաղաքացիների համար թերթի կրպակը դարձել էր փողոցի գլխավոր վայրը, որտեղ առավոտյան թերթերի համար հերթեր էին գոյանում: Մարդկանց թվում էր՝ եթե լավ լուրն առաջինն իրենք կարդան ու տարածեն, օրն իրենց համար նշանակալի կդառնար: Նրանք բարի լուրերի սպասողներն էին, նրանք կարողանում էին լավատես դարձնել համաքաղաքացիներին: Այդ մարդիկ նաև մեր քաղաքի ընթերցասեր հասարակությունն էին: Թերթերի տակ միշտ մի գիրք ունեին միասին ընթերցելու կամ միմյանց փոխանցելու համար»⁸: Խաչատուր Իսկանդարյանի նկարագրությունը և «Թերթի կրպակը» մանրաքանդակը դիտելիս իսկապես զգում ես այն մթնոլորտը, որը տիրում էր թերթի կրպակների մոտ: Քանդակում թերթի կրպակը պատկերված է գլանաձև, իսկ կրպակի շուրջը հավաքված մարդիկ կարծես օգնում են, որպեսզի այդ անշուք կրպակը մեծ կարևորություն ձեռք բերի. չէ՞ որ, ըստ Իսկանդարյանի, կրպակում էին գտնվում հաղթական լուրեր և հետաքրքիր նորություններ պարունակող թերթերը: Այստեղ շատ հետաքրքիր է կրպակին կարևորություն հաղորդող ընթերցասեր հասարակության պատկերումը ևս, որը տարիքային տարբեր խմբերից էր բաղկացած:

⁸ Նույն տեղում, էջ 31:

Քանդակում կան թե՛ ծեր, թե՛ երիտասարդ և թե՛ նույնիսկ մանուկ կերպարներ, որոնց, ինչպես նշեցինք, հետաքրքրում էին կյանքի անդորրությունն ապահովող լուրերն ու նոր իրադարձությունները: Ուշադրություն է գրավում փոքրիկի կերպարը, որը թեև աննկատ է, բայց լրացնում է քանդակը: Ըստ երևույթին, մանուկը հենց ինքը՝ հոր հետ կրպակ այցելած հեղինակն է: Էտյուդային ազատ մաներայով ծեփված այս աշխատանքն ունի հորինվածքային հավաք և կուռ կազմություն, որում պատկերված մարդկանց բնորոշ դիրքերը, խոսուն, էքսպրեսիվ շարժումները լի են կենդանի բնականությամբ:

Խաչատուր Իսկանդարյանի «Հուշեր հին Երևանից» քանդակային շարքում տեղ գտած աշխատանքները, ինչպես տեսանք, կատարված են կերպարային ամբողջականությամբ, հումորով, որտեղ ակներև են հեղինակի սուր դիտողականությունը և մանրամասները նկատելու կարողությունը: Իսկանդարյանի քանդակների գեղարվեստական արժեքն այն է, որ նա կարողացել է իր հերոսներին պատկերել պարզ ու բնական ձևով, ինչպես նրանք կան առօրյա կյանքում: Իր այս աշխատանքներում նա ներկայացնում և «հերոսացնում» է հին Երևանի շարքային բնակիչներին, որոնք լուսանկարում ու լուսանկարվում էին, թերթ, ջուր ու ծաղիկ էին վաճառում, ֆայտոն էին վարում, կոշիկ մաքրում, թուֆ թափ տալիս, դանակ-մկրատ սրում և այլն: Նրանք անկրկնելի երանգ, «համ ու հոտ» էին տալիս քաղաքին ու ստեղծում ջերմության ու մտերմության յուրահատուկ մթնոլորտ: Եվ, վերջապես, նրանք Իսկանդարյանի «ստեղծած» քաղաքում դարձել էին անփոխարինելի զարդեր, թանկագին մասունքներ՝ հարգանքի և սիրո արժանի հմայիչ կերպարներ:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Խաչատուր Իսկանդարյանը, թերևս, միակ քանդակագործն է, ով ստեղծել է հին Երևանին նվիրված մանրաքանդակների շարք: Պլաստիկական տարբեր եղանակներով կատարված այդ գործերը ոչ միայն խոր բովանդակություն ունեն, այլև ազգագրական արժեքներ են: «Մինուտիկ Ալեքսանը», «Ծաղկավաճառը», «Դանակ-մկրատ սրողը», «Թուֆ թափ տվողները», «Երվանդի ֆայտոնը», «Թերթի կրպակը», «Երաժիշտները» այդ շարքի լավագույն աշխատանքներից են:

Քանալի բառեր – Խաչատուր Իսկանդարյան, քանդակագործ, հին Երևան, շարք:

СЕРИЯ СКУЛЬПТУР ХАЧАТУРА ИСКАНДАРЯНА "ВОСПОМИНАНИЯ О СТАРОМ ЕРЕВАНЕ"

Наре НАДАРЯН

Хачатур Искандарян – единственный из скульпторов, кто посвятил старому Еревану серию произведений. Выполненные с использованием различных приемов пластики, эти работы не только обладают глубоким смыслом и очарованием, но и заключают в себе этнографическую информацию. Лучшими работами в этой серии являются "Минутчик Алексан", "Продавец цветов", "Точильщик ножей и ножниц", "Трясущие шелковицу", "Фаэтон Ерванда", "Газетный киоск", "Музыканты".

Ключевые слова – Хачатур Искандарян, скульптор, старый Ереван, серия.

"MEMORIES OF OLD YEREVAN" KHACHATUR ISKANDARYAN'S SCULPTURAL SERIES

NARE NADARYAN

Khachatur Iskandaryan is the only sculptor, who has created a series of small-scale sculptures dedicated to age-old Yerevan. These small-scale plastic sculptures accomplished in different plastic ways have deep meaning, charm, and are of ethnic value as well. "Minutchik Alexan", "Florist", "Grinder knives and scissors", "Shaking mulberry", "Shay Yervand", "Newsstand", "Musicians" are among the best in this series.

Key words – Khachatur Iskandaryan, sculptor, old Yerevan, series.